

A HAGYOMÁNY ÉS A GYERMEKI FANTÁZIA SZEREPE A MODERN ANTISZEMITIZMUS KIALAKULÁSÁBAN*

Székely Lajos

*„Lehangoló a tudat, hogy olyan korban
élünk, amelyben egyszerűbb dolog egy
atomot kettéhasítani, mint egy
előítéletet lerombolni.”*

(Albert Einstein)

Vallási és világi antiszemitizmus

A politikai antiszemitizmus egy öreg törzs újonnan nőtt hajtásaként jelent meg a tizenkilencedik század második felében. A történettudósok körében azonban erősen vitatott, hogy mennyire tekinthető újnak ez a hajtás. Arendt (1992) azt a szélsőséges nézetet vallja, hogy világi jelenségről van szó, nem pedig a zsidók elleni gyűlölet vallási okokkal magyarázható újraéledéséről. Noha a politikai antiszemitizmus egészen nyilvánvaló világi vonásokat mutat, számos alapvető, bár nem mindig világosan elkülöníthető hagyományos vonatkozással is rendelkezik. Az még vitatottabb, hogy az anticionizmus és az antiszemitizmus egyenrangú jelenség-e. Emellett - és ez még zsidók körében is elterjedt vélemény - az antiszemitizmus, már csak eredete okán is, magában rejti a középkori vallási hagyományok cserépdarabjait. A későbbiekben erre még bővebben visszatérünk. Figyelmünket arra irányítjuk, hogy milyen *sokféle módon alakul a zsidókról alkotott képünk a korai infantilis konfliktusoktól a hagyományos, nemzedékről nemzedékre örökített modellek stílusáig és jellegzetességeiig.*

Nyilvánvalóan nehéz feladat, hogy behatoljunk védekező fantáziáink világába, és világos gondolatok formájában fejezzük ki azokat, mivel a történelem során soha nem sikerült elérnünk, hogy az emberek valamely csoportja ne legyen folyamatosan kitéve egy másik csoport fenyegetésének. Fantáziánk világába azért is nehéz behatolnunk, mert igen szoros kapcsolat található életünk egy bizonyos területére vonatkozó fantáziáink, illetve reális ismereteink mennyisége, valamint az azt kiegészítő terület uraihatósága között.

A zsidók „titokzatos hatalmába” vetett hit

A zsidók mindig *mysterium tremendum et fascinans*¹ jelentettek az egyház számára. A zsidókat nem sikerült áttéríteni a keresztény hitre, így fennmaradásuk teológiai paradoxonná vált. Ennek következtében komoly konfliktus alakult ki a teológiai

* *Scandinavian Psychoanalytic Review*. 1988. 11. 160-177.

gondolkodásban: a konfliktus a régi tiszteletbentartása és az új csodálata között húzódott. Az Ótestamentum és annak hitelessége szolgált az Újtestamentum igaz voltának megerősítésére, az egyház evangelizációs missziójának hitelesítésére. A zsidók fennmaradását eszkatológiai funkciójuk igazolta, ezért azt elkérülhetetlennek tekintették. Hiszen a tanítás szerint a Messiás akkor tér majd vissza, ha minden zsidó áttér a keresztény hitre. Az egyház toleránsabb volt a zsidókkal, mint a keresztény eretnekekkel szemben.

A negyedik században a kereszténység államvallássá lett a Római Birodalomban. Egészen addig a szegények, az elnyomottak és az üldözöttek hite volt. Az államvallás püspökei tartottak az Ótestamentumba vetett hit kísértésétől, a judaizmushoz történő visszatéréstől (Funkenstein, 1981). Az eszkatológiai séma dogmája, mint a zsidó hitre való visszatérés fenyegetésével szembeni óvintézkedés kanonizálódott. Ettől kezdve jelent meg a zsidókról alkotott mózesi kép, mely szerint a zsidók egyrészt gonoszak, sátániak, megakadályozzák a Messiás visszatérését, a békét a földön, másrészt olyan hatalommal bírnak, hogy tőlük függ az emberiség sorsa. A papok és szerzetesek mindent megtettek azért, hogy ez a mózesi kép gyökeret verjen a hívő tömegek gondolkodásában.

Ami az egyház vezetőit illeti, néhányuk időről időre megpróbálkozott azzal, hogy a zsidókat finom eszközök segítségével az áttérésre készítse. Sokan voltak viszont, akik kemény és brutális eszközökkel igyekeztek az áttérést kikényszeríteni.

Emlékeztetnünk kell azonban magunkat arra a tényre, hogy a zsidókkal szembeni ellenségesség lényege nagyon sokszor változott a történelem során. A politikai antiszemitizmus kétségtelenül az első új hajtás az ősi törzsön. A tizenkettedik században, a kereszteshadjáratok hajnalán az antiszemitizmus új alakot öltött. Itt szeretnék megemlíteni három olyan sztereotíp képzetet, amelyekkel a zsidókról alkotott kép ekkor bővült.

Először is: az egyház korábban nem kérdőjelezte meg a zsidóknak azt az állítását, hogy a Szentföld a ő hazájuk. Később azonban más hangok hallatszottak. Ezek szerint a Szentföld a „valóságos Izraelhez” (verus Izrael), vagyis az egyházhoz, nem pedig Izrael népéhez tartozott. A keresztiesek voltak hivatottak arra, hogy ezt a földet az egyház számára meghódítsák. Másodsor: Petrus Venerabilis (1094-1156) cluny-i apát komoly erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy bebizonyítsa, a zsidók megszűntek követni Isten törvényeit. Valójában titkos, ember által alkotott sátáni törvények szerint élnek. Ennek értelmében a zsidó közösségeket *titkos egyesületeknek* tekintették, amelyek az ördöggel, az Antikrisztussal és hasonló erőkkel állnak kapcsolatban. A harmadik sztereotípiá szerint: Izrael népe népe mindig anyagi előnyökre kíván szert tenni, még akkor is, amikor látszólag az ősi előírásokat követi. Megjelenik „a zsidó mint kizsákmányoló és szakadár” képzete. Érdekes módon azonban Josephus Flavius éppen azt panaszolja, hogy a zsidókban a görögökhöz és föníciaiakhoz képest kevéssé fejlett a kereskedői szellem.

A politikai antiszemitizmusnak tulajdonképpen két fő célja van. Az egyik az, hogy olyan politikai pártok alakuljanak, amelyek antiszemita programmal rendelkeznek (Ettinger, 1976). Ha ezek az antiszemita pártok romantikus-nacionalista célokat tűznek ki, az egyben magában foglalja azt is, hogy a zsidókat meg kell semmisíteni, mivel idegen testet jelentenek a nemzet testén. Csak akkor lesz képes a nemzet önnön dicsőségének teljességét elérni, és csak akkor tudja saját kultúráját és nagyságát kialakítani, ha ezt az idegen testet eltávolították belőle. Ha viszont egy antiszemita pártnak antikapitalista céljai vannak, akkor az egyben azt is jelenti, hogy csak a zsidó tőke elkobzása után lehet a kapitalizmust legyőzni, és csak akkor nyílik meg az út az igazságosságon alapuló társadalmi rend elé.

A politikai antiszemitizmus második jellemzője az a *hiedelem*, amelyet mind a romantikus-nacionalisták, mind az antikapitalisták osztanak. Mindkét csoport hisz ugyanis a zsidók egyetemes, világot átfogó „*hatalmában*”. Ez a hatalom szabad szem-

mel nem látható, vagyis rejtett és „titkos”, olyan, amelyet a zsidók „titkos társaságok” formájában gyakorolnak, s ezért különösen fenyegető az emberiség fennmaradó része számára.

Ezen a ponton egy újabb történelmi paradoxonba botlunk: miközben a tizenkilencedik század folyamán a tudományos racionalizmus egyre nagyobb teret nyert és a világ demisztifikálódott, a „titkos társaságokba” és a titkos fenyegető hatalmakba vetett irracionális hit is elterjedően volt.

A következőkben közelebről is megvizsgáljuk ezt a történelmi ellentmondást. Arra is kísérletet teszünk, hogy bemutassuk, hogyan *használják fel* a gyerekek a továbbéltó hagyomány bizonyos részeit arra, hogy tudattalan konfliktusaikat és félelmeiket uralni tudják. Az élő hagyomány gazdag sokféleségéből *aktívan kiválasztják* azt, amire szükségük van. A felnőttek pedig a „titkos zsidó hatalom” hagyományos képzetét meghatározott *történelmi helyzetekben* kínálják fel.

Vizsgálatunk során folyamatosan változtatni fogjuk perspektívánkat: hol mikroszkopikus, hol pedig panorámaszerű képet nyújtunk majd. Először a gyerekek mélyen fekvő érzelmi konfliktusaira és képzeleti folyamataira irányítjuk a figyelmünket, majd azoknak a történelmi helyzetét vizsgáljuk meg, akik a hagyományos gondolkodási mintákat felkínálják.

Emancipáció és hagyomány

A felvilágosodás és az emancipáció kétarcú, mint Janus isten. Azzal párhuzamosan, hogy a tudományos és racionális gondolkodás egyre inkább elterjedt és egyre meghatározóbbá vált az európai népeesség széles rétegeiben, a felvilágosodott szellemi horizont számos területére árnyék vetült. Robbanó erejűvé vált a hiszékenységek, az irracionálisnak és a misztikusnak az idealizációja, amely a század végén, de még inkább az első világháború után fenyegető méreteket öltött. A zsidók törvény előtti emancipációja a legtöbb közép-európai országban a tizenkilencedik század utolsó harmadában valósult meg. Az emancipáció szorgalmazói azt állították, hogy a zsidók sajátos életformája (vagyis hogy az üzleti életre összpontosítanak, hogy érdeklődésük igencsak erőteljesen a pénzügyek és a meggazdagodási lehetőségek felé irányul), hogy a zsidók életformája tehát élesen különbözik az őket körülvevő népeketől, s ez annak az irracionális megkülönböztetésnek és üldözésnek a következménye, amelyet az uralkodók és az egyház évszázadokon keresztül gyakoroltak. Ezért, vallják az emancipáció hívei, amikor a hátrányos megkülönböztetés törvényes úton megszűnik, akkor a megkülönböztetés következményei is megszűnnek létezni. Számos nyugat- és közép-európai zsidó reménykedett, hitt ebben az elképzelésben. Ezért bizonyos mértékig elidegenítették magukat a világ zsidóságától, s tették ezt annál inkább, mivel a vallásba vetett hit a felvilágosodás során általában gyengült, a vallás gyakorlása ugyanis annyira sok időt és energiát igényelt volna, amennyit sokan már nem voltak hajlandók áldozni rá.

Az európai kultúra iránti lojalitás növekedésével párhuzamosan a zsidó öntudat is nőtt. Lényegét az a meggyőződés alkotta, hogy ők az ősi kulturális és etikai értékek birtokosai, és hogy az európai kultúra ezért hálával tartozik nekik. A zsidó öntudat e megnyilvánulását mind radikális, mind vallási körökben a zsidó arrogancia kifejeződésének tekintették, és ez előkészítette az utat az antiszemitizmus újbóli fellebbanása számára.

Az antiszemitizmus az európai kulturális hagyományok integráns része; olyan velejárója, amelyet nehéz megváltoztatni. Freud (1939) azt írja: „Természetesen egy olyan jelenségnek, mely annyira állandó és olyan intenzitású, mint a népek zsidógyűlölete, bizonyosan több oka van. Egész sereg okot meg is fejthetünk, némelyiket a realitásból lehet levezetni, ezeket nem is szükséges értelmezni; más okok mélyebben

fekvők, titkos forrásokból erednek, s ezek a különösen jellegzetes motívumok közé sorolhatók."

E mélyebben fekvő okok egyikeként szeretnék közelebről szemügyre venni azokat a *zsidókra vonatkozó nézeteket*, amelyeket a népesség többé vagy kevésbé jelentős része magáénak vall. A politikai antiszemitizmus dogmája szerint ugyanis az üdvözülés mikéntje és egyben a *világ sorsa* attól függ, mi történik a zsidókkal.

Az európai *kulturális hagyományokon belül tehát a zsidó mint valami fenyegető képzet jelenik meg*, mint jelentős erővel és hatalommal felfegyverzett lény. Ez a hagyomány azonban nem indokolja a zsidók iránti intenzív gyűlölet hathatóságát. E megdöbbentő erejű érzelmenek valahonnan máshonnan kell származnia. A hagyomány csak utat mutat és összekötő kapocsul szolgál a cél felé. A cselekvés forrásának feltárására tett igyekezet az egyes ember lelki fejlődésére hívja fel a figyelmet, a gyermek tehetetlenségéről, segítségre szorulásáról, annak helyettesítőiről, valamint a gyermeki gyűlöletről szól. E megállapításomat illusztrálendő, az alábbiakban különféle pszichoanalízisek részleteit fogom bemutatni. Az analitikus részletek leírása előtt hadd jegyezzem meg azonban, hogy ezekben az esetekben az erős védelmező iránti gyermeki vágy nem antiszemitizmushoz vezetett, hanem a zsidók jótékony erejébe vetett túlságos bizalomhoz.

Pszichoanalitikus élettörténetek: vágyakozás egy titkos hatalom után

Az az analizált páciensem, akit a görög hős után Akhilleésznek neveztem el, érett házasember volt, jelentős tudományos állást töltött be, és ígéretes tehetségnek mondták. Egy szegény, kisvárosi munkáscsaládból származott. Gyermekkorai külső körülményei éppen olyanok voltak, mint az akkori átlagos munkáscsaládoké: zsúfolt lakásban éltek, az apa időről időre az utcára került különféle állásaiból, így családja számára képtelen volt biztosítani a szükséges táplálékot és ruházatot. Tízennégy éves korában Akhilleész befejezte tanulmányait, majd inasként dolgozni kezdett. Gyakran változtatott munkahelyet, műhelyről műhelyre vándorolt: egyetlen munkahelyen sem tudott hosszabb ideig megmaradni, ugyanis diffúz szorongása következtében, amelynek oka ismeretlen volt számára, egyszer csak mindig úgy érezte, hogy valami új után kell néznie. Így aztán egyetlen műhelyben sem lépett előre segédgé. Nem tanult meg egyetlen szakmát sem, ezért nem tudott hozzájárulni a család szűkös anyagi helyzetének enyhítéséhez. Egyik nagybátyja, aki tanár volt, mégis felfedezte, hogy tehetséges, és bár a szülők némiképp ellenkeztek, ő segített abban, hogy Akhilleész tanulni tudjon. Magántanulóként leérettségizett, majd beiratkozott az egyetemre, megvédte doktori disszertációját, majd egyetemi tanár lett.

E részletek, melyek Akhilleész életútjából valók, a fenti módon megfogalmazva csupán egy összefüggéstelen eseménysor képzetét kelthetik, mintha egy ember életének krónikáját adnák, de a belső logika és szükségszerűség jól érezhető jelenléte nélkül. A pszichoanalízis azonban rekonstruálta az események belső logikáját, tudattalan imaginatív funkcióját.

Akhilleész már nagyon fiatalon lebecsülte az apját. A munkanélküli apa azzá „deidealizálódott”, ami volt: olyan emberré, aki anyagi értelemben nem tudta kellőképpen támogatni a családját. Ettől azonban a gyermekben élt az igény egy olyan személy iránt, akire fel lehet nézni, akit csodálni lehet. Őt és kilenc éves kora között Akhilleészben főbiás neurozisz alakult ki. Attól félt, hogy megsebesíti magát, amikor tojást tör fel vagy amikor veszélyes eszközt, például kést, villát, ollót használ; az a félelem gyötörte, hogy ezek a tárgyak kiugorhatnak a kezéből, így megsebesíthetik őt és a körülötte levőket. Akhilleész szegyevelte, ezért gondosan rejtegette szorongását. Csak a szülei tudták, de egyáltalán nem értették ezt a dolgot.

Az egyik délután a következő eset történt. Egy vándorköszörűs, nem helybéli cigány, dolgozott náluk otthon. A kisfiú elragadtatással figyelte, hogy az idegen

milyen félelem nélkül bánik a veszélyes tárgyakkal, s a munkája végén úgy ellenőrzi a penge élességét, hogy hüvelykujját végigcsúsztatja rajta. Akhilleusz elragadtatással vegyes borzalommal figyelte, hogy a cigány nem vérzett és nem sérült meg. Ezért azt a következtetést vonta le, hogy a cigány „titokzatos hatalommal bír, amely sebezhetetlenné teszi őt”. Akhilleusz tehát arra a következtetésre jutott, hogy vannak emberek, akik sebezhetetlenek.

Más kisfiúk a fentieket talán úgy magyarázták volna, hogy a köszörűs ügyes volt. Az, hogy a kisgyermek miként értik a körülöttük zajló eseményeket, a félelmeiktől, illetve a dolgok csodálata és lebecsülése iránti belső szükségletüktől függ. Ez a belső folyamat zajlott le Akhilleuszban is, amikor a gyermek egy hétköznapi helyzet szemlélése és elemzése során arra a gondolatra jutott, hogy léteznek sebezhetetlen emberek. Ez a felismerés reményt nyújtott számára a rejtett szomorúságban. Az olyanféle fantázia, hogy a kések, villák és ollók saját akarattal rendelkeznek és megsebezhetik az embereket, illetve a sebezhetetlenség gyermeki gondolata a kapcsolatképzés logikájával, vagyis a szükséghelyzetben megjelenő remény logikájával bír. Most nem ismertettük részletesen, hogy ezek az egymással szoros kapcsolatban álló fantáziák a későbbiek során hogyan alakultak. Az idők folyamán tudattalaná váltak ugyan, de egyáltalán nem tétlenné. Hatásukra Akhilleusz a műhelyekben nem tudott igazán aktívan dolgozni.

Később a sebezhetetlenség gondolatát Akhilleusz a cigányokról a zsidókra vitte át, majd lelki problémái miatt egy zsidó analitikushoz fordult. Választását az a tudattalan vágya vezérelte, hogy elnyerje a zsidó analitikus titkos hatalmát, és ezáltal az sebezhetetlenné tegye őt.

Szeretnék Akhilleusz pszichoanalitikus életrajzának fentebb ismertett részleteiből néhány következtetést levonni: mindenekelőtt azt kell megjegyeznem, hogy Akhilleusz soha nem lett antiszemita, mert tudattalanjának belső világában a zsidók titkos, mágiikus hatalmát jószándékúnak tartotta.

Most viszont az olvasó figyelmét rövid időre egy szintén a való életből vett másik pszichoanalitikus részletre szeretném irányítani. Az analizált, akit Anatómusnak fogunk nevezni, orvosi pályájának legelején, meglehetősen fiatalon kezdett terápiába járni. Arról beszélt, hogy milyen zavar vett erőt rajta, amikor a mellkas anatómiáját tanulta. Meggyőződése szerint volt valami, amit nem értett, valami, amiről a maga számára sem tudta megfogalmazni, hogy pontosan mi is az. Az Anatómiai Intézetben kezdett tanítani, s minden évben, amikor a mellkas anatómiáját kellett hallgatóinak bemutatnia, a zavar érzése újra feltámadt benne. Csak akkor derült fény arra, hogy Anatómus miért képtelen megérteni önnön érzéseinek mögöttes okait, amikor analízisbe került. Kicsi korában az apja figyelmeztette, hogy ne játsszon macskákkal, mert lenyelheti a macska szőrét, és az eljuthat a szíve legbelső részébe. Ennek következtében a szíve megállna, ő maga pedig meghalna. Anatómus ebből a magyarázatból arra a következtetésre jutott, hogy összeköttetés van a torok és a szív között. Később aztán elfelejtette (inkább elfojtotta) ezt a hiedelmét. Tudattalanul azonban továbbra is hitt a két testrész közötti kapcsolat létezésében. Amikor a mellkas anatómiájával foglalkozott, akkor a „titkos nyílást” kereste anélkül, hogy megtalálta volna. Nem sikerült fellelnie azt, aminek „lennie kell”. Ebből származott a zavara, illetve az, hogy a helyzetet képtelen volt megérteni.

Fel kell tennünk azonban a kérdést, hogy vajon a tudattalanja miért ragaszkodott még felnőtt korában is ilyen makacsul ehhez a gyermeki elképzeléshez. A válasz: mert szüksége volt rá.

Attól kezdve ugyanis, hogy az apja a fenti képtelenséget mondta neki, Anatómus egy egészen más jellegű, félelemkeltő rejtéllyel gyötörte magát. Újszülött kishúgát látván ugyanis észrevette, hogy testvérének nincs pénisz. Vajon hol, mikor miért fosztották meg tőle? Vajon ő maga is hasonló sorsra juthat? Kérdéseire az a hit adott magyarázatot, hogy van egy „rejtett nyílás” a kisfiúk és a kislányok testén. A kislány-

nak is lehet pénisze, csak el van rejtve, ezért nem látható. Anatómus ezzel a magyarázattal tett kísérletet arra, hogy félelmét egy „fantáziakép” segítségével kontrollálja. Anatómus egy számára nagy és ismeretlen veszélyt cserélt fel egy kicsire és ismertre. Tudta, hogyan kell védekezni a macskaszőr ellen.

Felnőtt korában Anatómus némi előítélettel viseltetett a zsidókkal szemben. Ez azonban nem akadályozta őt abban, hogy zsidókkal barátkozzék és tisztelje zsidó tanárait. Ennek ellenére a zsidók mindig rejtélyesek maradtak számára, mert volt egy rémületes titkuk: a körülmetélés. Mégis zsidó analitikushoz fordult.

Bármennyire különböző személyiségekről és analitikus értelemben vett élettörténetekről legyen is szó, találhatunk közös vonásokat bennük. Mindkét kisfiú a saját testi épségéért aggódott. Mindketten úgy próbálták legyőzni félelmüket, hogy fantáziaképeket alkottak. Ezeknek a fantáziaképeknek a lényege Akhilleusz esetében a titkos és rejtett erőbe és hatalomba vetett hit volt, Anatómus világában pedig az a meggyőződés, hogy létezik egy titkos és rejtett anatómiai részlet. Mindkét fiú tudott valamit arról, hogy a zsidóknak egy rémületes titkuk van: a körülmetélés. Felnőtt férfiként mindketten inkább a realitásban kerestek kielégülést, mintsem gyermeki fantáziáik és vágyaik megerősítését igyekeztek megkeresni a felnőttek világában.

A harmadik pszichoanalitikus élettörténetet a kezdet kezdetétől kell elmondani, mert a benne rejlő mögöttes ok lehetővé teszi számunkra, hogy egy bizonyos gondolkodási stratégiát, a *szelektív gondolkodásmódot* ismertessük. Ez a szelektív gondolkodás fontos szerepet játszott az antiszemita gondolatok létrehozásában.

Az analizált, akit Felszabadítónak fogunk nevezni, az egyik balti országból menekült, és átlagon felülően tehetséges volt. Képzletében önmaga egyfajta Krisztus-féle figura volt, aki arra hivatott, hogy áldozati halálával felszabadítsa országát. Felszabadító manifeszt módon homoszexuális volt. Azt várta, hogy időnként fellépő depressziójától a pszichoanalízis megszabadítja majd. Homoszexuális akart maradni. A homoszexualitás az ő számára azt jelentette, hogy egy titokzatos hatalommal rendelkezik, amelyre hazafias tettének véghezviteléhez szüksége is van. Hiszen a homoszexuális ügynökök (misztikus hatalmukat felhasználva) keresztül tudnak jutni két, egymással háborúban álló nemzet legszigorúbban őrzött frontvonalain is. Titkos hatalmuk segítségével hálójukba tudják csalni áldozataikat, azzal fenyegetőzve, hogy botrányt csinálnak homoszexuális tevékenységükből, kényszeríthetik áldozataikat arra, hogy az ellenséget szolgálják stb. Röviden szólva: a homoszexuálisoknak olyan *titkos hatalmuk* van, ami megkülönbözteti őket más halandóktól.

Ezen a ponton le kell szögeznünk, hogy egy különös, *hibás gondolkodásmóddal* állunk szemben. De miért is hiszi Felszabadító, hogy a homoszexuálisok különleges hatalommal bírnak? Hiszen azok a szegény ördögök, akik csapdába esnek, mert félnek attól, hogy botrányba keverednek, és ezért inkább erőltlenül hagyják magukat megszarolni, éppúgy homoszexuálisok, mint ő maga.

Felszabadító *homoszexuálisok* nagy csoportjából kiválaszt bizonyos egyéneket és ezeket *reprezentatívaknak* tekinti az egész csoportra nézve, vagyis titokzatos hatalommal bírónak tekinti őket. Hermann (1959) ezt a gondolkodási stratégiát *szelektív gondolkodásnak* nevezi. Matematikusok használhatják a szelektív gondolkodást, de ugyanígy a paranoidok is ezt alkalmazzák, amikor üldözéssel téveszméiket megalkotják. Cantor, a matematikus is a szelektív gondolkodást alkalmazta, amikor megalkotta a halmazelméletet. Az a felismerés viszont Hilbert erőfeszítéseinek köszönhető, hogy rendelkezünk a „kiválasztási axiómával a maga általános logikai formájában”. Hermann pedig leírta, hogy milyen szerepet játszik ez a gondolkodási stratégia az üldözéssel gondolatok, az idegen emberek vagy embercsoportok elleni gyűlölet és bizalmatlanság oly gyakori létrejöttében.

A különbség a következő. A matematikusok a szelektív gondolkodást arra használják, hogy a világ dolgainak rendszerint ismeretlen jellemzőivel szembesüljenek. A paranoidok viszont arra használják ezeket a stratégiákat, hogy valami nyilvánvalót

elrejtseken vagy tagadjanak. Felszabadító hihet homoszexualitásának kivételes hatalmában, és elrejtheti a saját tudattalanjában rejlő gyermeki tehetetlenség érzését. Hiedelme ugyanakkor élethazugság, éppen olyan, mint amilyenről Ibsen *Vadkacsa* című drámája szól.

A Közel-Kelet manapság egymással versengő csoportok, konfliktusban álló pártok és politikai traumák darazsfészke. Izrael állam ellenségei (akárcsak bizonyos barátai) úgy választják meg stratégiájukat, hogy elrejtik és figyelmen kívül hagyják a politikai valóság e vonatkozását. *Kiválasztanak egy meghatározott dolgot, pl. Izrael állam vezetőit, és aztán őket tartják az ördög ügyvédeknek.* Amikor azok nem vonakodnak többé attól, hogy bizonyos területeket feladjanak, akkor béke lesz. A szelektív gondolkodásmóddal újra fogunk foglalkozni a politikai antiszemitizmusról szóló részekben. Érintjük a jól ismert sztereotípiákat a „zsidó világot behálózó hatalmáról” és arról, hogy mind a „gazdag zsidó”, mind az egyszerű, hétköznapi boltos a pincelakásában fantasztikus vagyonnal és gazdagsággal rendelkezik. Mindezek a sztereotípiák a szelektív gondolkodás stratégiáján belül változnak. Néhány további példát mondok el röviden azért, hogy bemutassam, ahogy a kisgyermekkorú fantáziák és hibás valóságfelfogások a későbbiekben, a serdülőkorban tovább hatnak, és filo- vagy antiszemita érzelmekhez vezethetnek.

Egy fiatal nő azt hitte, hogy a zsidó olyan ember, aki nem tér ki a perverz dolgok elől. Ezért zsidó analitikust akart választani, aki nem kárhozná őt perverz cselekedeteiért. Egy másik női páciens szégyellte züllött életét. Azt gondolta, hogy egy zsidónak, aki a kiválasztott nép tagja, sokkal elfogadóbbnak kell vele lennie, mint egy nem zsidónak.

Egy férfi, aki maga zsidó volt, arra törekedett, hogy mindenféle kapcsolatot elkerüljön más zsidókkal. Egészen kisgyermekkorától kezdve azt a fantáziát táplálta, hogy a zsidók teste rothadó, az angolok örökké friss teste viszont nem. Amikor kisfiú volt, a nagymamáját az ortodox zsidó szokásoknak megfelelően koporsó nélkül temették el, így - ahogy mondták - a testet megehetik a férgek és kikezdheti a rothadás. A férfi attól félt, hogy ugyanez történhet vele, és nagyon óvta magát a rothadás titkos kigőzölgéseinek fertőzéseitől.

Az utolsó analizált, akiről beszélni szeretnék, ugyancsak elkerült mindenféle lehetséges kapcsolatot más zsidókkal; úgy érezte, hogy nem rendelkezik feddhetlen erkölcsökkel, és ki van téve szenvedélyei kénye-kedvének. Zsidó pszichoanalitikust szeretett volna, mert sokat szenvedett a zsidókról alkotott fantáziáitól. Úgy vélte, hogy a zsidók titkos erkölcsi hatalommal bírnak, amelyet az Ótestamentum szellemében történő nevelés alapoz meg. Azt remélte, hogy a zsidó pszichoanalitikus át tudja vinni ezt a titkos erkölcsi hatalmat rá is, és ez képessé tenné őt arra, hogy ellenálljon a csábításnak, az erkölcsileg elítélhető tetteknek.

A bevezetőben említettem, hogy a politikai antiszemitizmus központi dogmája a „titkos társaságokba”, vagyis a zsidók titkos, világot átfogó, gonosz hatalmába vetett hit volt. Lelki fejlődése során minden gyerek - nemcsak Akhilleusz, Anatómus vagy a többi, akiről említést tettem - fantáziál hatalommal rendelkező alakokról. Ezeknek a fantázia-alakoknak egy része jószándékú, segítő személy, mások viszont gonosz démonok. A gyermekkorú fantáziatévékenység hozza létre azt a modellt, amelyből aztán az ifjú ideáljai és ellenideáljai kialakulnak.

A kisgyerekekben az a benyomás alakul ki, hogy a szülők birtokában vannak a gyerekek számára nem igazán érthető titkos erőnek és hatalmának, a mindentudásnak stb. A serdülő fiatal és sok felnőtt számára azok a személyek, akik beleillenek a titkos hatalom birtokosáról alkotott képbe, általában eltérnek az átlagtól, megjelenésük, életmódjuk éppúgy más, mint a nyelvük. Sokak számára a zsidók jelentik a pozitív és negatív ideálok kialakulása útján az átmeneti állapotot. Ez pedig ilyen vagy olyan módon színezi a zsidók iránti attitűdöket.

A kisgyermekkorú fantáziatévékenység adja meg tehát a keretet a kialakuló ideálok

és ellenideálok számára. Az emberek egy részének lelkében megmarad az a termékeny talaj, amelyben az antiszemitizmus gyökeret verhet.²

Váltás az időperspektívában

Most viszont megváltoztatjuk perspektívánkat: a gyermekkor időperspektívájából átváltunk a történelem időperspektívájára.

Az egyének sorsát, a nemzetek történelmét olyan erők alakítják és irányítják, amelyeket az átlagember nem ért. Ezért az emberek többnyire nem úgy tekintenek magukra, mint a történelmet befolyásoló személyekre, hanem inkább mint a történelem teremtményeire. Könnyen el lehet hitetni velük, hogy léteznek olyan, a világon minden harcot a végsőig vívó titkos társaságok, amelyeket a zsidók, a szabadkőművesek és a jezsuiták alapítottak, vagyis ők azok, akik a világot a színpalak mögül irányítják.

Az előítéletek, hiedelmek és hagyományok könnyen válnak a gyermekkori fantáziák rejtekhelyévé.

A következőkben a hatalom jelenségét fogjuk megvizsgálni, miközben némileg rávilágítunk a gyermekkori fantáziákra. Élnem kell azonban fenntartással: e cikk írója se nem történész, se nem szociológus, hanem pszichoanalitikus. Minden olyan esetben, amikor az ember átlépi képességei, kompetenciája határát, ott leselkedik a dilettantizmus veszélye. Ám ezt a kockázatot vállalni kell, hiszen hol található az a szakember, aki az összes fent említett területhez ért?

A hatalom törvényessége és a zsidó hatalom törvénytelenége

A hatalom nemcsak a gyermekkori fantáziák összefüggésében létezik; a hatalom egyben politikai, gazdasági és szervezeti realitás. Most megpróbálunk röviden rávilágítani arra, hogy a hatalom különböző formáira vonatkozó tapasztalatok és a tudatlan gyermeki fantáziák hogyan hatnak kölcsönösen egymásra. A hatalommal nem rendelkezők szempontjából ez a kölcsönhatás a következő: *a hatalom végeredményben nem más, mint maguk az eszközök, amelyeknek segítségével valaki a saját akaratát másokra kényszeríti.* Az emberek két kategóriába sorolhatók: vannak, akik gyakorolják s vannak, akiken gyakorolják a hatalmat. A hatalom gyakorlását olyan lelki mechanizmusok teszik lehetővé, amelyek az elnyomottak osztályában zajlanak. Az elnyomottak tisztában vannak azzal a ténnyel, hogy ha megtagadják az engedelmességet, akkor büntetést kapnak - így aztán inkább engedelmeskednek.

A másik lelki mechanizmus ennél jóval bonyolultabb: e mechanizmus szerint a hatalom gyakorlása *legitim*. A legitim autoritásnak három fő típusa van: a törvényesség racionális, tradicionális vagy karizmatikus elvekre épülhet. Az a felfogás, mely szerint a törvényes hatalom az ésszerűségeen alapul, abból indul ki, hogy léteznek normatív szabályok, és a hatalom azokhoz tartozik, akik ezeket a szabályokat autoritatív szintre emelik. A tradicionális hatalom abból az ősi hitből származik, mely szerint vannak örök érvényű, megváltoztathatatlan, szent szabályok, és ezek törvényessé teszik a hatalom gyakorlóinak státusát. A karizmatikus hatalom (Max Weber) azon alapul, hogy az emberek egy olyan személynek (vagy gondolatnak) szentelik magukat, egy olyan személyt csodálnak, aki bölcsessége révén kivételes „szentséggel” vagy hősiességgel rendelkezik, és ezért az ő általa hozott szabályokat és az ő utasításait magasabb „kinyilatkoztatásoknak” tekintik.

E különböző nézetek létrejöttét (a törvényes, a tradicionális és a karizmatikus hatalomról) már a kora gyermekkorban kialakult, majd az egész élet során ható és módosuló lelki struktúra teszi lehetővé. A pszichoanalízisben ezeket a struktúrákat *felettes-énnek és én-ideálnak* nevezzük.

A hatalmat gyakorlók akarata többféle területen megnyilvánulhat; ennek megfelelően beszélünk politikai, gazdasági, katonai és jogi hatalomról stb. A hatalomnak számos különböző külső jele és szimbóluma van. Vannak emberek és csoportok, akiknek a szabad választását korlátozza mások hatalma, s ezek rendszerint tisztában vannak helyzetükkel, és tisztában vannak saját döntéshozataluk határaival.

A titkos világ azonban, így a zsidók világot behálózó hatalma nem rendelkezik külső jelekkel, nincsenek olyan szimbólumai, mint például király, miniszter, püspök stb. Még képzeletben sem léteznek szimbólumok: minden rejtett és titkos. Így vagy úgy a legvadabb paranoid képzetek is a realitáson nyugodnak, csak a kiindulópontjuk a felismerhetetlenségig eltorzul.

A zsidók titkos politikai hatalmáról szóló fantázia ezért a realitás perifériáján vet horgonyt, mégpedig a gazdasági élet, különösen a pénzügyi szektor területén. Az a terület pedig, ami ezt a horgonyzóhelyét körülfogja, igencsak hamis fényben fog feltűnni.

Az „udvari zsidók”

Most tüzetesebben szemügyre vesszük a gazdasági élet egy speciális részletét, nevezetesen az „udvari zsidó” intézményét. Az „udvari zsidó” kifejezés azokat a személyeket jelölte, akik a fejedelemségek pénzügyeit kezelték. A tizenhetedik század kezdetén ugyanis szövetség alakult ki az európai fejedelmek és néhány „védelem alatt álló zsidó” között. A tizennyolcadik század közepén csaknem minden fejedelemségnek voltak „udvari zsidói”. A tizenhetedik század végén, amikor a nyugat-európai államok helyzete megszilárdult (Németországban és Itáliában ez valamivel később következett be), az állami hitelek iránti igény nagyobb volt, mint korábban bármikor. A zsidó bankárok, akik mögött a pénzügyekre vonatkozó évszázados tapasztalat és hagyomány állt, lettek az állam pénzügyeinek kezelői, mivel jól ismerték a hitelügyleteket, és nemzetközi kapcsolataik is voltak. A zsidóknak ez a csoportja, a *zsidó elit*, mely már az emancipáció időszaka előtt kialakult, nemcsak néhány fejedelem helyi védelmét élvezte. Ezek a zsidók, akik közé tartoztak az általában jól ismert, legendás Rothschildok, Oppenheimerek és mások, bizonyos privilégiumokat élveztek. Sok családot közülük lassan-lassan lovagi rangra emeltek. A lovaggá ütött „udvari zsidók”, jórészt bankárok (akik természetesen csak egy nagyon kis csoportját jelentették az európai zsidó lakoságnak) sok ember gondolkodásában a zsidóságot *reprezentáló* személyekké váltak. Minden csoport hajlamos arra, hogy kiválasszon bizonyos személyeket, és ezeket úgy tekintse, mint akik az egész csoportot reprezentálják. Sok filozemita számára a zsidó Nobel-díjasok, tudósok és művészek (akik éppúgy a minimális elithez tartoznak) képviselik a zsidóság egészét.

A szelektív gondolkodási stratégia, amellyel korábban foglalkoztunk, szintén hozzájárulhat a serdülőkori ideálok kialakulásához.

Hannah Arendt a *A totalitarizmus gyökerei* című könyvében rámutat arra, hogy a zsidók „gazdasági hatalma” mint egy meghatározott csoport hatalma, sajátos történelmmel rendelkezik, s ez sok szempontból eltér az európai hagyományoktól.

Minden más csoport gazdasági hatalma egy már sokkal korábban kialakult katonai-hadi és politikai hatalomból származik és következik, s ezeket a hatalmakat a földbirtokos nemesség látható szimbólumai szilárdítják meg. Ezt a kisebb megszakításokkal zajló történelmi folyamatot figyelhetjük meg manapság a harmadik világban. Egy kicsiny klikk, amely hatalmát katonai akciókkal szerezte meg, meglepően rövid idő alatt elismert, legitim hatalommá alakítja azt.

Az európai zsidóság az egyetlen csoport, amely soha nem folyamodott katonai akciókhoz, soha nem rendelkezett politikai hatalommal, és bár egyes zsidó személyek gazdasági hatalomra tettek szert, jogi hatalmuk soha nem volt.

Az emberek többségének véleménye szerint azok a különböző területek, amelyeken belül a hatalmat gyakorolják (katonai, politikai, gazdasági, jogi stb.), elválaszthatatlan egységek. A hatalmat gyakorlók autoritásának hatalma csak teljességében tekinthető *legitimnek*. E tekintetben a legfontosabb a katonai hatalom. Aki ezt tiszteli vagy csodálja, annak nincs szüksége nagyon kifinomult intellektusra.

Mindezen túl mégis a harci virtus az, ami a legkönnyebben válik csodálat tárgyává a kisgyermekkorban, így aztán ennek legitimitása különösen mélyen gyökerezik az ember lelkében.

Ezért az emberek általában nem hitték el, hogy a zsidók kizárólag gazdasági hatalommal rendelkezének. Véleményük szerint e mögött egy rejtett, szándékosan bűjtött és titkos politikai hatalomnak is meg kellett húzódnia, és ez az elgondolás még félelmetesebbé tette ezt a hatalmat. A zsidó elit gazdasági hatalma, valamint a zsidók titkos politikai hatalmába vetett hit azokban az évszázadokban jelentkezett, amelyeket a hagyományos történetírás a *felvilágosodás* és a *racionalizmus* korszakaként nevezett meg.

Ha az uralkodó *esprit de temps*³ megvalósulása elé nem gördültek volna akadályok, akkor vajon a titkos erőbe és hatalomba vetett hit nem csökkent volna? A *korszellem* soha nem olyan feltétlenül leszűkített, mint ahogy azt az iskoláskönyvek szeretnék velünk elhitetni. Az angol történész, Trevor-Roper (1956) egy egész könyvet szentelt a felvilágosodás árnyoldalainak. A felvilágosodás, a fejlődés időszaka igen komoly intellektuális regresszióval párosult. Az intézményesült vallások lelkekre gyakorolt szorítása gyengült, így a mindenféle babonákba, a különböző démonokba, boszorkányokba és ördögökbe vetett hit járványként terjedt el Európa különféle területein. Még a legsötétebb középkor idején sem üldöztek és égették meg ennyi boszorkányt. A katolikusok és a protestánsok hasonló szenvedéllyel vettek részt ebben. Soha nem írtak annyit az ördögökről és démonokról, mint a racionalizmus évszázadában. Ebben a regresszív kultúrtörténeti időszakban sötét árnyék vetült egy kicsiny zsidó elit atipikus, „nem-törvényes” zsidó hatalmára: az a hiedelem, mely szerint titkos hatalmuk van a királyok, hercegek, államok, a háború és béke, az egyéni sorsok, a boldogság és a bánat felett. Így megjelentek azok a sötét képzetek, amelyekből a politikai antiszemitizmus a tizenkilencedik század végén Mefisztóként színre lépett.

A gazdaságtörténet a való történelemnek az a része, amelyre a „zsidók titokzatos hatalma”, mint a politikai antiszemitizmus legjelentősebb dogmája épül. E dogma képviselői egy kis létszámú elitet kiválasztanak, és azt úgy tekintik, mint a zsidóság egészének képviselőjét. Ugyanez érvényes az emberekre, amikor saját mindennapi eszméiket megalkotják.

Az ideálalkotásról: miszticizmus és legendák

E rövid kultúr- és gazdaságtörténeti kirándulás után visszatérünk a pszichoanalízishez. Feltesszük a kérdést: hogyan tud a zsidók (mint csoport) gazdasági hatalma sokkal inkább féltékenységet és gyűlölködést kiváltani, mint más csoportok gazdasági, politikai és katonai hatalma? Ehhez valamilyen módon bizonyára mi zsidók is hozzájárulunk.

Van egy olyan mondás, hogy bárhova ülhetsz, csak a szurony hegyére nem. Az az erő, amely a gyűlölettel és az ellenségességgel szemben dolgozik az elnyomottak lelkében, és amely biztosítja a hatalmon lévők helyét, az elnyomottak szívéből fakad. A mindennapi nyelv ezt a hatalmat különböző nevekké ruházta fel, mint például lojalitás, csodálat, tisztelet, szeretet; a szociológus azt mondja, hogy a hatalommal rendelkező személy vagy intézmény autoritását legitimnek tekintik. A pszichoanalízis ebben a viszonyrendszerben az *idealizációt* ismeri fel, azt a folyamatot, amely biztosítja a társadalom hierarchikus rendjének folyamatosságát. Az uralkodó elit, amelyet a

tradíció támogat, modellként szolgál az ideálok kialakításához. Az ideálok közös kialakítása erős kötelék, amely a csoporttagokat összekapcsolja egymással és az uralkodó elittel. Ugyanakkor az elit tagjainak meghatározott tulajdonságokkal kell rendelkezniük, amelyek alkalmassá teszik őket arra, hogy az ideálok kialakításának modelljéül szolgáljanak. Ezeknek a tulajdonságoknak nem kell különbözniük túlzottan azoktól, amelyek már a kisgyermekkorban is csodálatot keltenek, hiszen az ifjúkori és felnőttkori ideálok kialakításában részt kell venniük a kisgyermekkorban létrehozott fantáziák összetevőinek. Jusson eszünkbe a titkos, hatalmat adó sérthetlenség Akhillész világában és az Anatómus rejtett anatómiai hiedelme. Sok ember esetében - talán az emberek többségénél - az életük során táplált ideálok gyermekiek maradnak. A kisgyerekek általában csodálják az apjuk nagyobb testi erejét és anyjuk fizikai szépségét.

A bankárok gazdasági hatalma soha nem fonódott össze katonai hatalommal; a pénzemberek nem dicsekedtek történelmi eredettel. A másik körülmény, amely ezt az elitet alkalmatlanná teszi arra, hogy modellként szolgáljon, az a zsidók híres és példás családi élete. „A jó férj, a jó családapa” - a legtöbb nép ilyen vagy hasonló kategóriákban gondol a zsidó személyekre. Egy ilyen dolgot el lehet fogadni, lehet dicsérni, de ez nem szolgál ideálalkotásra. Az emberek a lelkük mélyén hajlamosabbak egy olyan arisztokrata paráznát csodálni, aki ünnepekről gondoskodik a falvak népei számára.⁴

Ezt az állítást azzal a ténnyel hozhatjuk kapcsolatba, hogy az olyasféle tulajdonságok, mint a „szexuálisan túlfűtött” és „perverz”, hozzátartoznak a „zsidók” (mint csoport) portréjához. Mindig készek arra, hogy visszaéljenek a „nem zsidók ártatlanságával”. Így a zsidóknak egy olyan absztrakt jellemzőt tulajdonítanak, amely undort kelt. Tudjuk: nincsenek olyan legendák, amelyek csodálható, hősies erotikus cselekedetéről szólnak. A zsidók erotikus élete *titkos*.

Itt azonban nagyon fontos különbségeket kell észrevennünk. Ezek nem csupán az érzelem minőségében megmutakozó különbségek. Csak formális különbségek. A felszínen a „tulajdonságok” és a „tettek” közötti különbség marad, a mélyben a *misztikum* és a *legenda* közötti. A misztikus jellemzőket sokkal könnyebb visszavonni a kritikus megítélésből, amikor nem hős a tárgyuk.

A gazdagság és a hatalom csak kevesek által birtokolt tulajdonságok a zsidóság körében, de az emberek általában értelmetlenül az egész csoportnak tulajdonítják őket. Az a tény, hogy a legenda legenda, nem pedig valóság, közismert dolog. A „legendás” és a „misztikus” két külön kategória a kultúrtörténetben és a pszichológiában egyaránt. Ehelyett nem tudunk a pszichológiai háttérrel foglalkozni. Meg kell elégednünk azzal a megállapítással, hogy a *zsidók misztikusak és titokzatosak, de nem legendásak* az európai népek szerint, hiszen csak kis mértékben alkalmasak arra, hogy az ideálképzés modelljéül szolgáljanak, mivel titkos erők, valamint az érlelődő ifjúság kisgyermekkorai rejtélyei irányítják őket. Az ideálok formába öntését a gyermekkorai anyagból legendás hősök által irányított hagyomány vezérli.

Új hagyományos elemek a holocaust után

A nagy történelmi megrázkódtatások hozzájárulnak ahhoz, hogy bőséges anyag álljon rendelkezésre a hagyomány új elemeinek létrehozásához. Bennünk zsidókban a holocaust nemcsak a feldühödött csöcselék által végrehajtott helyi pogromok feltámadásától való félelemhez vezetett. Az, hogy megismétlődhet a technikai „civilizáció” eszközeivel elkövetett teljes megsemmisítés, amelyet magasan képzett szakemberek terveztek meg, határozottak el és hajtottak végre, újra felidézni a félelmet.

Két további hagyományos elem, amelyet itt csak mint „provizórikus információt” idézek, a *szerepcseré* és a *pszeudo-sajnálathól fakadó tárgyválasztás* infantilis fantáziájából származik.

A pszichoanalitikus gyakorlatban elég sűrűn nyílik lehetőség arra, hogy a tudatlan álomgondolatok szerepcseréjére összpontosítsunk, mint a tünet megjelenésének leglényegesebb pontjára. Ez a megbüntetett gyermek fantáziájához nyúlik vissza: „Amikor nagy és erős leszek, be fogom zárni az anyámat a sötét szekrénybe, vagy elfénekelem az apámat.” Az egyik analizáltamnak az a kényszerképzete, hogy ha a pszichoanalitikusát egy koncentrációs táborba vetették volna, akkor megkínozták és megalázták volna. Ha pedig ez történt volna, akkor vajon a pszichoanalitikus, aki most az erő pozíciójában van, igyekezne-e bosszút állni a szenvedéseiért az analizálton?

1967 után világhosszá vált az újságolvasó és a tömegkommunikációs eszközök figyelő közönség számára, hogy Izrael erős állam lett. Amikor korábban Akhilleusz említettem, azt a körülményt hangsúlyoztam, hogy a gyerekek a félelmeiktől, belső szükségleteiktől és vágyaiktól függően érik környezetüket. Tanulságos látni, hogy a felnőtt ítéletek erejét ezek a tudatlan erők hogyan változtatják meg. A Jordán folyó nyugati partján történelekből nem azt a következtetést fogják levonni, hogy Izrael olyan gyenge, hogy még kezelni sem képes néhány száz követ dobáló gyereket és asszonyt.

A halálcsapdák létéből és a sebesülésekből a következő következtetés vonható le: „Izrael nagy és erős lett. A szerepek megcserélődtek, a holocaust bosszúja megkezdődött.” A következtetés csak ritkán világos. Az ember azonban felteheti a kérdést, hogy vajon ezek nem hoznak-e létre előítéletes, látens gondolatokat, amelyek azon alapulnak, amit a médiumok sugároznak és hihetőnek tüntetnek fel. Ezen a területen további kutatásokra van szükség.

Ekman (1941) rámutatott az álsajnálát által vezérelt szerelmi tárgyválasztás neurotikus motívumára. Azok az emberek, akik hajlamosak az ilyen tárgyválasztásra, olyan tárgyat választanak, akit sajnálni lehet, akire szeretetüket és gondoskodásukat pazarolhatják. Amint a sajnálandó helyzete javul, a csalódottság és sajnálat érzése gyűlöletbe fordul át.

Izrael például az álsajnálát áldozata.

Áttekintés

Szórványos vizsgálataink csak rövid analízisek voltak, amelyek során pszichoanalitikus élettörténeteket, a hatalom szociológiáját, a gazdaságtörténetet és az „udvari zsidó” intézményét, valamint a gyermek- és ifjúkori ideálképzést tekintettük át. Ennek során két olyan pszichológiai problémával találkoztunk, amelyet tudomásom szerint soha nem vizsgáltak. Az egyik az a pszichológiai mechanizmus, amelynek során egy csoportból kiválasztanak egyéneket, akik aztán az egész csoport reprezentánsaivá válnak. A második probléma a misztikus és a legendás különbségének pszichológiája. Vizsgálataink végén egy előzetes következtetésre jutottunk. *A politikai antiszemitizmus, a zsidók világot felkavaró titkos társaságaiba vetett hit egy kiegészítő elemet tartalmaz, amely a titkos erővel kapcsolatos gyermekkori fantáziákra és a titkos anatómiai részletek létre vagy nemléteére vonatkozik.*

Ha harcolni akarunk a politikai antiszemitizmus ellen, akkor elkerülhetetlen a kérdés: *mit kell tenni?* Lehet-e elméleti következtetések alapján akcióprogramot alkotni? A gonoszt a padlásra kellene rejteni, ám a gyermeki fantáziák elpusztíthatatlanok. Tudjuk, honnan származik a gonosz? Vajon az ellenintézkedéseket már magánál a forrásnál foganatosítani kell? A gyermeki fantáziák érettebb gondolatokká alakulásának során egyre bővebb lesz az áradat. Ezek a gondolatok többnyire mesékből, irodalmi művekből, filmekből és a televízióból származnak; az ember példaként idézhet olyan tehetséges emberek írásaiból, mint például A. A. Milne, Lewis Carroll és Astrid Lindgren, akik foglalkoznak a zsidók misztikus voltával, napfényre hozzák ezeket az elképzeléseket és demisztifikálják őket.

Fülöp Márta fordítása

JEGYZETEK

1 rettenetes és lenyűgöző misztérium (latin)

2 Ezeket az eseteket Peterfreund és Franceschini (1973) tanulmányából vettem. (A szerző jegyzete.)

3 korszellem (francia)

4 Szerencse, hogy Isaac Bashevis Singer széles körben olvasott novellái más képet festenek a zsidókról, mint ami a hagyományos, amelyben a zsidók semmilyen elhajlást sem engedélyeznek önmaguk számára. (A szerző jegyzete.)

IRODALOM

ARENDR, HANNAH, 1992. *A totalitarizmus gyökerei*. Budapest: Európa Könyvkiadó.

EKMAN, T., 1941. Phänomenologisches und psychoanalytisches zum Problem des Mitleids. *Int. Z. Psycho-Anal.* London: Imago. 26. 275.

ETTINGER, S., 1976. Modern anti-Semitism and the appearance of anti-Semitic parties. In: H.H. Ben-Samsson (szerk.), *A History of jewish people*. Cambridge, USA.: Harvard University Press.

FREUD, SIGMUND: 1939. *Mózes, az ember és az egyistenhit*. Budapest: Európa Könyvkiadó, 1987.

FUNKENSTEIN, A., 1981. Anti-Jewish propaganda: pagan, christian and modern. *The Jerusalem Quarterly*. 19.

HEER, F., 1967. Gottes erste Liebe. 2000 Jahre Judentum und Christentum. *Genesis des österreichischen Katholiken Adolf Hitler*. Bechte Verlag.

HERMANN IMRE, 1959. *A kiválasztásos gondolkodás pszichológiája és pszichopatológiája*. Budapest: Akadémiai Könyvkiadó.

PETERFREUND E. - FRANCESCHINI, E., 1973. On information, motivation, and meaning. *Psychoanalysis and Contemporary Science*. 2. 220.

TREVOR-ROPER, H.R., 1956. *The European witch-craze of the sixteenth and seventeenth centuries*. New York: Harper.